

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Posudek na bakalářskou diplomovou práci – oponentský

Autor: Eliška Dubnová

Studijní obor: B7105 Historické vědy

Název práce (česky): Genderová perspektiva ve Starší Eddě

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Doová, Ph.D.

Oponent práce: Mgr. Vladimír P. Polách, Ph.D.

Předkládaná bakalářská diplomová práce je zajímavým příspěvkem k poznání středověké skandinávské mentality a společnosti. Z celkového pohledu jde o poměrně zdařilý pokus sumarizovat některé prvky genderových rolí ve společnosti skandinávského středověku, především jeho rané, vikingské fáze (zde by se asi nejvíce hodil anglicky píšícími historiky používaný termín Old Norse). Má své nezpochybnitelné kvality, nicméně i místa nebo prvky, které je nutné vytknout. Pro přehlednost níže navrženého hodnocení posudek strukturuji do několika bodů.

1. Výběr tématu a jeho naplnění, soulad názvu s obsahem DP

Genderová studia skandinávského středověku jsou velmi populární cca od 80. let minulého století, přičemž ani v posledních letech neustoupila do pozadí (viz např. antologie *Kvinner i vikingtid*, tj. *Ženy v době vikingské* z r. 2014). Téma je to tedy pro zájemce náročně minimálně v tom, že vyžaduje orientaci v soudobé vědecké metodologii, terminologii a diskurzu. Je to složitý úkol, protože studií na téma gender je obrovské množství. Autorka se vydala spíše cestou vlastní analýzy dokladového materiálu, nicméně opírá se i o dostatečný počet autorit. Ve výsledku kombinuje převzatá paradigmat a interpretační schémata s vlastní analýzou materiálů (pramenů), což považuji za adekvátní bakalářské DP.

Otázky mám k volbě *Starší Eddy* jako ohraničujícího materiálu – autorka sama několikrát píše, že pro příklady a paralely musela sáhnout i do jiných textů, ve finále je tedy název práce zavádějící, protože limitující. Práce je mnohem širší. To je zase trochu její nevýhodou, viz níže.

2. Prameny, sekundární literatura

K sekundární literatuře nemám zásadní výtky. Sl. Dubnová zná a využívá všechny původní české autorské práce (Starý, Kozák, vedoucí práce L. Doová). Ze zahraničních cituje základní autority (Auerbach, Clover, Jochens, Motz), a to v dostatečné míře na to, abychom si byli jisti, že se v problematice orientuje. Chybí snad jen Judith Jesch nebo v oblasti mytologie a genderu G. Steinsland. Oceňuji nejenom anglicky psanou odbornou literaturu, ale také tituly psané norský. V zápisech bibliografie jsou chybičky a nedostatky, např. americké vydání Dumézilových *Bobů starých Severanů* by se asi lépe lokalizovalo do Berkeley/Los Angeles než do „Californie“. Neznám přesně citační úzus práce (ČČH?), ale text M. Harry(ové) je článek v periodiku, zatímco texty z *Preprint papers* by se měly v zápisu sjednotit jako články ve sbornících. Kromě toho je v práci několik překlepů v oblasti citací.

Co se pramenů (primární literatury) týče, vykročení za hranice *Starší Eddy* je sice logické z pohledu studované problematiky, stalo se ovšem zároveň pastí. Autorka pracuje se ságami různých „typů“, s latinskými kronikami, s krátkými texty vydanými česky J. Starým pod titulem *Eddica Minora*, zákoníky aj. Jenže těchto textů je obrovské množství, zcela překračující nejenom horizont jedné BDP, ale i zásadních velkých monografií. S trochou nadsázky lze říci, že na těchto skandinávských pramenech je postavený celý studijní obor. Je tu navíc i faktor chronologický (který autorka ovšem reflektuje.)

Autorka pak nemohla provádět např. komparaci, ale pouze jednotlivé příběhy/motivy/příhody používala jako ilustrace. Laický čtenář se však musí v záplavě jmen nutně ztrácet, poučený čtenář si nemůže nevšimnout faktu, že jednotlivé prameny spolu tak úplně nekorrespondují. Takto široký záběr v kombinaci se snahou postihnout co největší pole problematiky považuji za spíše škodlivý, bakalářská DP mohla být klidně zaměřena úžeji. Nutno dodat, že autorka – alespoň dle četby této práce – se s tímto problémem celkem vyrovnala a ve svých pramenech se neztratila.

Používané edice jsou v badatelském diskurzu skandinávského středověku standardní a pokud mohu soudit, kvalitní. Výhradu mám k používání termínu „Staroislandské ságy“, což je název české edice vybraných ság, nicméně autorka ho používá jaksi obecně (s. 41, 42 aj.).

3. Struktura práce, metodologie

Práce je strukturovaná přehledně a směřuje od popisu pramenů k jejich excerpci a analýze. Nevím, zda se autorka trochu zbytečně nevyčerpávala u některých dílčích témat, která s BDP vlastně nesouvisí, např. s popisováním základních metrických systémů eddické a skaldské poezie apod. Možná mohlo být více prostoru věnováno tématu hodnověrnosti orální tradice, nicméně autorka si je vědoma diskuze na toto téma a dotýká se ho způsobem pro BDP snad dostatečným.

Podobný otazník mám u jednotlivých „archetypů“ postav – možná se měla autorka více zaměřit na genderovou charakteristiku než např. na popisy jednotlivých skupin božstev nebo na vlastnosti dílčích postav. Z hlediska zvolené metody (komparace genderových rolí) by byl např. popis Lokiho lstivosti (s. 22) zajímavý spíše ve srovnání s chápáním této vlastnosti jako definiční pro ženy vs. muže, k tomu se ale autorka nedostane, nebo jen částečně. Tento přístup v práci občas postrádám, autorka je okouzlena jednotlivými postavami a věnuje se jim do detailu, utíká jí však genderová analýza, kterou si sama vytýčila. Přičemž zrovna oblasti mytologie je z tohoto pohledu velmi zajímavá a jako téma BDP by podle mě byla dostatečná.

Z hlediska genderové analýzy by bylo dobré se vymezit (a беру to jako námět na obhajobu), zda se v práci pracuje spíše s biologickou podstatou, nebo s podstatou sociální (konstruktivistickou), s její kombinací apod. V práci jsou zastoupeny všechny přístupy, nejvíce se pracuje s jednogenderovým modelem, ale zcela jistě by se dalo přemýšlet i o jiných přístupech. Navíc mě autorka občas znejistila tvrzením typu „naše zkoumání vztahů mezi ženami a muži“ (s. 31) – neměl jsem pocit, že práce se týká *vztahů* mezi ženami a muži, ale jejich genderových rolí a definičních znaků. Podobně se autorka mnohdy dotýká rolí rodičovských, které ale nejsou usouvztažněny k otázce genderu. Některé kapitoly nebo odstavce mohly být klidně vynechány, např. o právním postavení otroků atd.

V práci jsou nicméně správně zachycené klíčové prvky genderového konstruktivismu, např.:

- role vdov jako „genderově osvobozených“ společenských postav (s. 44, 51 aj.)
- citace z C. Cloverové při analýze ženských/mužských rolí v rodinách: „Je lépe mít syna, který je ve skutečnosti dcerou, než nemít vůbec žádného syna.“ (s. 33)
- prohození genderových rolí v případě Unn ze *Ságy o lidech z Lososího údolí* a jejího vnuka Olafa (s. 46)
- role štítonošek jako – snad – role vytvořené muži a jejich fantazií, nikoliv realitou (s. 35)
- postava ženy-berserka v *Sáze o Eriku Rudém* (s. 54)

- otázky transvetitismu a jeho sociální neakceptovatelnosti, přitom existující v mytologii (s. 22, s. 40)
- popisy krásy a ideálů krásy u mužů a žen v ságách – princip „absence ženského těla“ vs. popisu vnitřní krásy (s. 50)

Autorka mohla klidně vypustit spoustu jiného textu (který samozřejmě znamenal také další práci) a soustředit se na analýzu těchto a jiných prvků. Tento komentář není nutné brát jako výtku, je to spíše návod do budoucna – práce mohla být metodologicky „čistší“ a sevřenější. I ve své stávající podobě ale nabízí dostatečný pohled na nejednoznačnost (nebo spíše flexibilitu?) genderových rolí ve středověké skandinávské společnosti a mytologii.

4. *Formální stránka práce*

Z hlediska stylistického je BDP zvládnuta dobře, i když občas autorska sklouzává k žánru populárně-vědeckému („skaldi, schopní žongléři se slovy“ (s. 15), „hojně jsme pracovali“ (s. 17); „pokusili jsme se malý úsek předat našim čtenářům“ (s. 57)). Z jiného úhlu pohledu jde ovšem o text autorsky dobře zvládnutý, s ohledem na potenciálního příjemce.

Občas se mimoděk vetrou úsměvné výroky typu „role trpaslíků v eddické literatuře je spíše okrajová a jen málo se dotýká našeho zkoumání vztahů mezi ženami a muži“ nebo „nedílnou součástí většiny příběhů jsou vedlejší postavy“ (zde dodejme, v kontextu žánru, že mnohé ságy věnují „vedlejším postavám“ opravdu zásadní prostor). Výjimečně se objeví nejasnosti či vyšinutí z vazby nebo jiné lapsy („Původně byla čest brána jako samozřejmost, později nabyla více sebevědomí a nakonec se ale pojem cti přetavil v bezvýznamnou nápodobu až docela vyčpěl, v němž můžeme spatřovat souvislost s omezováním krevní msty, jakožto právního nástroje.“ s. 52 včetně gramatických chyb.)

Gramatických chyb je malé množství, ale jsou, především v oblasti interpunkce.

Práci doporučuji k obhajobě.

Další náměty pro obhajobu (budou-li třeba):

1. Definice genderového přístupu autorky (viz též výše).
2. Lze provést alespoň kvalifikovaný odhad kvantifikace přehození genderových rolí v prozkoumaných pramenech?
3. Je nutné roli ženy-podněcovatelky chápat skutečně jako umělou, fantazijní?